

Πολιτισμός Ελλήνων στον Εύξεινο Πόντο...

Τριήμερο συμπόσιο με πανεπιστημιακούς για την καταγωγή των πόλεων της περιοχής

Της **ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΡΑΪΟΥ**

Σε αντίθεση με το Αιγαίο, όπου κάθε επόμενο ακυροβόλι είναι ορατό λόγω των πολυάριθμων νησιών, η ναυσιπλοΐα στον Εύξεινο Πόντο αποτελούσε πρόκληση για τους αρχαίους Έλληνες. Η θάλασσα αυτή ήταν ακανθής, κατάλληλη για περιπόλο, όχι για διάπλο, γεμάτη κινδύνους από τις ισχυρές θύελλες που ταραζούν ξαφνικά την ηρεμία της. Επιβράβευσε όμως την τόλμη με θησαυρούς, όπως έλεγε ο θρύλος των Αργοναυτών. Οι αρχαίοι Έλληνες το έζησαν τον 7ο αιώνα π.Χ., ιδρύοντας σταδιακά αποικίες σε όλες τις ακτές της. Τις ελληνικές αποικίες χώριζαν μεγάλες αποστάσεις και πολιτικές διαφορές. Παρ' όλα αυτά, διαμόρφωσαν ένα δίκτυο σχέσεων και έναν αποικιακό πολιτισμό που η έρευνα χαρακτηρίζει «ποντιακή κοινή».

Τι άλλαξε στην περιοχή με τη ρωμαϊκή επέκταση, από τον 1ο αιώνα π.Χ. και μετά; Αυτό ήταν το θέμα του διεθνούς επιστημονικού συμποσίου «Ο Εύξεινος Πόντος την εποχή της ρωμαϊκής κυριαρχίας», που οργανώθηκε πρόσφατα από την Επιτροπή Ποντιακών Μελετών (ΕΠΜ), καλύπτοντας ένα ερευνητικό κενό στην εξεταζόμενη περίοδο.

Στο τριήμερο συμπόσιο συμμετείχαν πανεπιστημιακοί και ερευνητές

από την Ελλάδα, άλλες χώρες και, κυρίως, από όλες τις παρευξείνιες χώρες. Γιατί, όπως δήλωσε και ο πρόεδρος της ΕΜΠ Χρήστος Γαλανίδης, «όλοι έχουμε χρέος να προστατεύσουμε και να αναδείξουμε τις αρχαιότητες της περιοχής, που είναι μνημεία του παγκόσμιου πολιτισμού, ανεξάρτητα ποιος τα διαχειρίζεται σήμερα». Το συμπόσιο ήταν αφιερωμένο στη μνήμη του αρχαιολόγου Βίκτωρα Σαρπηγιαννίδη, γνωστού διεθνώς από τις ανασκαφές του στην Κεντρική Ασία.

Ο κ. Αγγελος Χανιώτης, καθηγητής Αρχαίας Ιστορίας στο Institute for Advanced Study του Πρίνστον, επισήμανε «πόσο ισχυροί ήταν οι δεσμοί των παρευξείνιων ελληνικών πόλεων αρχικά με τη μητροπολιτική Ελλάδα και κατόπιν με τον ελληνιστικό κόσμο. Οι πολιτικοί θεσμοί τους, πριν από την άφιξη των Ρωμαίων, είχαν τα βασικά χαρακτηριστικά εκείνων της Μεγάλης Ελλάδας, της Μικράς Ασίας και των αποικιών που ίδρυσαν ο Μέγας Αλέξανδρος και οι ελληνιστικοί βασιλείς. Υπήρχε δηλαδή εκκλησία του δήμου, βουλή κ.ά., ενώ σταδιακά διαμορφωνόταν μια κληρονομική ολιγαρχία του πλούτου».

Το ερώτημα που έθεσε ήταν εάν η ρωμαϊκή κυριαρχία ενόσχε αυτήν την ομοιογένεια. Για να καταλήξει ότι, παρά τις τοπικές ιδιομορφίες,

«Αποικίες του Πόντου». Χάρτης του Γερμανού ιστορικού και γεωγράφου Χάινριχ Κίπερτ, σχεδιασμένος το 1867. Εικονίζονται οι αρχαίες πόλεις της Μαύρης Θάλασσας, πολλές από τις οποίες ήταν ελληνικές αποικίες.

Οι πολιτικοί θεσμοί τους, πριν από την άφιξη των Ρωμαίων, είχαν τα βασικά χαρακτηριστικά εκείνων της Μεγάλης Ελλάδας, της Μικράς Ασίας και των αποικιών που ίδρυσαν ο Μέγας Αλέξανδρος.

η γεωγραφική αυτή περιοχή εντάχθηκε στη ρωμαϊκή οικουμένη, παραμένοντας ενταγμένη και στην ελληνική κοινή.

Η επέκταση των Ρωμαίων ήταν σταδιακή, όπως γλαφυρά το επιβεβαιώνει και το παράπονο του Ρωμαίου ποιητή Οβιδίου ότι κατά την εξορία του στην πόλη Τόμις (σημ. Κωνσταντία, Ρουμανία), στις εσχατιές τότε της οικουμένης, κανείς δεν μιλούσε λατινικά. Μισόν αιώνα αργότερα, δεν θα είχε κανένα πρόβλημα να συνεννοηθεί. Η σταδιακή επέκταση καθυστέρησε την ένταξη κάποιων παρευξείνιων πόλεων στη ρωμαϊκή επικράτεια, με ποικίλες επιπτώσεις (θέματα ασφάλειας κ.ά.) Για παράδειγμα, η Ολβία, στη σημερινή Ουκρανία, καταστράφηκε το 55 π.Χ. από τους Γέτες του Βουρβεβίστα.

Όταν η Ολβία έγινε ρωμαϊκή κτήση, περί το 63 π.Χ., ο Νέρωνας εγκατέστησε κοντά της βοηθητικά στρατεύματα, γεγονός που δίνει την ευκαιρία να αναφερθούμε σε μια «απο-

μυθοποίηση». «Η φήμη του Νέρωνα επικεντρώνεται στον πολυδάπανο τρόπο ζωής του, την ανηθικότητα κ.ά. Ωστόσο, στη Μαύρη Θάλασσα ήταν από πολλές απόψεις ένας «καλός» αυτοκράτορας, καθώς έκανε πολύ περισσότερα από τους προκατόχους του σε θέματα ασφαλείας κ.ά.», είπε ο Άγγλος καθηγητής Αρχαίας Ιστορίας κ. David Braund, από το Πανεπιστήμιο Εξέτερ.

Η επέκταση των Ρωμαίων ολοκληρώθηκε γύρω στο 200 μ.Χ., οδοντώντας τις παρευξείνιες πόλεις στον αρκετά ομοιογενή πολιτισμό της ρωμαϊκής οικουμένης. Καθοριστικός παράγοντας ήταν η οργανωμένη μετακίνηση πληθυσμών αλλά και πάσης φύσεως επαγγελματιών (εμπόρων, τεχνιτών, ποιητών, ηθοποιών, αθλητών, κ.ά.) που συνέβαλαν στον κοσμοπολίτικο χαρακτήρα τους. Επίσης, η παρουσία του ρωμαϊκού στρατού, η ίδρυση ρωμαϊκών αποικιών, η εγκατάσταση απομάχων, οι γάμοι με γυναίκες από τον ντόπιο πληθυσμό,

η οδοποιία και άλλα δημόσια έργα, οι εμπορικές σχέσεις με ντόπιους και ξένους προμηθευτές κ.ά.

Σε ό,τι αφορά τους πολιτικούς θεσμούς και την πολιτική πρακτική, δημιουργήθηκαν συμβούλια αξιωματούχων, υπήρξε εξομοίωση των βουλευτών με τους Ρωμαίους decuriones και στη βουλή εκλέγονταν (όπως και στα συμβούλια) μέλη πλουσιών οικογενειών. Έτσι, παρότι ο λαός δεν ήταν τελείως αμέτοχος, αφού μπορούσε να εκφράζει τα αιτήματά του στη βουλή με επιφωνήσεις, ο πολιτικός βίος κυριαρχήθηκε από μια μικρή ομάδα «πρώτων πολιτών». Θα μπορούσε να μιλήσει κανείς για εκρωμαϊσμό; «Οι Ρωμαίοι υιοθέτησαν μια πολύ αποτελεσματική πολιτική», επισήμανε ο κ. Sergey Saprygin, καθηγητής Αρχαίας Ιστορίας στο Κρατικό Πανεπιστήμιο Μόσχας. «Κράτισαν τις ελληνικές παραδόσεις και διατήρησαν κάποια προνόμια των Ελλήνων για να επιτύχουν στενότερους δεσμούς με την αυτοκρατορία».

Οι νέοι κατακτητές δεν πιέζαν για εκρωμαϊσμό των πληθυσμών

Ο κ. **Ηλίας Πετρόπουλος**, επίκουρος καθηγητής Αρχαίας Ιστορίας στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, εξέτασε εάν μπορούμε να μιλήσουμε για εκρωμαϊσμό ή ακόμη για εκφραβισμό (λόγω επιρροών από τον σαρματικό περίγυρο) στο βασίλειο του Κιμμερίου Βοσπόρου.

Σχετικά με τη σαρματική επιρροή, «οι ιρανικές καταγωγής τμήματα του πληθυσμού δεν ήταν τόσο σημαντικά, ώστε να αλλοιώσει την κυρίαρχη εικόνα του ελληνικού πολιτισμού στον Κιμμέριο Βόσπορο. Το βασίλειο έγινε ρωμαϊκή κτήση μετά τον θάνατο του βασιλιά Μιθριδάτη ΣΤ' του Ευπάτορα, το 63 π.Χ. Οι ελληνικές, όμως, παραδόσεις και έθιμα διατηρήθηκαν από τον αγροτικό πληθυσμό της ενδοχώρας, καθώς οι νέοι κατακτητές δεν ασκούσαν ιδιαίτερη πίεση για τον εκρωμαϊσμό των πληθυσμών στις ανατολικές επαρχίες. Αυτό που ενδιέφερε τους Ρωμαίους ήταν η οικονομική και πολιτιστική άνοδος ολόκληρης της αυτοκρατορίας. Θεωρούσαν τους εμπορικούς και τεχνολογικούς κύκλους στυλό-βάτες της πολιτικής τους και υποστήριξαν τις υπάρχουσες πολιτικές αρχές, διότι πίστευαν ότι έτσι θα εξασφαλίσουν την ανάπτυξη των τεχνών και του εμπορίου».

Μιλώντας για εμπόριο, ενδιαφέρουσα ήταν μια εισήγηση που κατέδειξε πόσο σημαντικός ήταν ο ρόλος των μεγάλων πλωτών ποταμών που εκβάλλουν στις ακτές του Εύξεινου Πόντου για την καλλιέργεια σχέσεων και εμπορικών ανταλλαγών με την ενδοχώρα. Ο κ. Sahin Yildirim, επίκουρος καθηγη-

Μωσαϊκό δάπεδο από τον αρχαιολογικό χώρο της Αμισού (σημ. Σαμψούντα). Χρονολογείται στη ρωμαϊκή εποχή και απεικονίζει ανδρική μορφή με στεφάνι αμπέλου (Διόνυσος).

της Κλασικής Αρχαιολογίας στο τουρκικό Πανεπιστήμιο Karabük, παρουσίασε το ρωμαϊκό κέντρο εμπορίου στην όχθη του ποταμού Βιλλαιού, νότια της Τίου.

«Η Τίος βρισκόταν σε ένα από τα σημεία διέλευσης μεταξύ της Βιθυνίας και της Παφλαγονίας. Ήταν κτισμένη στις εκβολές του Βιλλαιού, που παρείχε στους κατοίκους ευφορία για αλλά και πρόσβαση στην ενδοχώρα, καθώς τα πρώτα 20 χιλιόμετρα ήταν πλωτά. Μια πλημμύρα στην περιοχή έφερε στο φως τα ερείπια μιας τελωνειακής αποθήκης, ενώ ενεπιγράφη μολύβδινα βαριδίδια και πήλινα αγγεία που βρήκαμε αργότερα μια έδωσαν μια ιδέα για τη λειτουργία της. Ενδεχομένως, η γεωργική παραγωγή και η ξυλεία από τα διάσημα δάση της περιοχής μεταφέρονταν στο τελωνείο με πλοία ή οδικώς, προκειμένου να ζηγιστούν και να πληρωθούν οι φόροι, πριν μεταφερθούν στην πόλη».

«Η πρώτη εικόνα για τη γεωγραφία της νότιας Μαύρης Θάλασσας προέρχεται ουσιαστικά από τους γεωγράφους της Ρωμαϊκής εποχής. Εξέχουσες μορφές, δύο Έλληνες: ο Στράβωνας από την Αμάσεια του Πόντου και ο Κλαύδιος Πτολεμαίος από την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, οι οποίοι δίνουν επίσης σημαντικές πληροφορίες εθνογραφικού και ιστορικού

χαρακτήρα κ.ά.», είπε ο κ. Μανώλης Μανωλέδης, επίκουρος καθηγητής Κλασικής Αρχαιολογίας στο Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδας, στη Θεσσαλονίκη.

Η Elena Klenina, διευθύντρια Τμήματος Ερευνών στο κρατικό μουσείο «Ταυρική Χερσόνησος» (Πόζναν, Πολωνία), παρουσίασε εργαστήρια παραγωγής αμφορέων, δίνοντας έτσι και μια εικόνα της αναβίωσης του θαλάσσιου εμπορίου στη Μαύρη Θάλασσα, με την πάταξη της πειρατείας. Ως μεγάλους εξαγωγείς κρασί ανέφερε τη Σινώπη, την Κολχίδα και την Ηράκλεια Ποντική.

Αρκετοί ομιλητές αναφέρθηκαν στα ιερά και στις λατρείες παλαιών αλλά και νέων θεών που έφθασαν στις παρευξείνιες περιοχές με τους Ρωμαίους και τις μετακινήσεις πληθυσμών. Εξαιρετική περίπτωση η Κόμανα του Πόντου, καθώς η περιοχή αναγνωρίστηκε ως ιερόκράτος. Το προνόμιο να απολαμβάνει τα έσοδα από τα πιθανώς ημιανεξάρτητα εδάφη του διατηρήθηκε για λίγο και στη Ρωμαϊκή εποχή. Από τους θεούς, ο Θράκας Ιππέας ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής στην Οδοσσό, ενώ μια αναθηματική επιγραφή αφιερωμένη στη θεά Μα δείχνει την έλευση της μακρινής αυτής θεότητας της Ανατολίας στη Βιθυνία.

Αποψη του αρχαίου ελληνικού θέατρου της Ταυρικής Χερσονήσου (στη σημερινή Σεβαστούπολη, Κριμαία), με ορατές τις εμεμβάσεις των ρωμαϊκών χρόνων.